

Ruzyně — architektura a dějiny jádra obce

Historické jádro někdejší vesnice Ruzyně patří dnes v Praze k nejzachovalejším souborům lidové architektury. Z toho důvodu se již dlouhou dobu uvažuje o jeho komplexní ochraně, zatím však s velmi omezenými výsledky. Příčinou je jak všeobecně nepříznivá situace památek lidové architektury, tak specifické problémy plynoucí ze střetu vesnického jádra s okrajem velkoměsta.

Potřeba úplnějších a stejnorodých podkladů o zbytcích nejhodnotnějších vesnických jader na území hlavního města vyústila i v objednávku pasportů různého typu u střediska 03 Státního ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze. Následující stať čerpá z průzkumu, který byl zpracován v ateliéru lidové architektury metodikou používanou u stavebně historických průzkumů v měřítku 1:1000.¹

Ves Ruzyně, dnes součást Prahy 6, leží na západním okraji Prahy. Je rozložena v nivě a na výraznější jižní terase Litovického potoka. Jedním z důvodů stabilizace osídlení byla i existence pramenů, které tu vyvěrají na několika místech. Ruzyní procházela historická silniční trasa, tzv. lipská silnice, která zhruba od poloviny 18. století odbočovala v místech bývalého zájezdního hostince U bílého beránka k severu z trasy silnice říšské či norimberské (plzeňské) a za Ruzyni se stáčela k severozápadu na Slaný, Louny a Chomutov.²

Ruzyně se v písemných pramenech objevuje již k roku 993 jako část majetku břevnovského kláštera, kterou mu kníže Boleslav II. daroval při jeho založení. Zakládací listina břevnovského kláštera, v níž se tato zpráva vyskytuje, není sice pravá, vychází však zřejmě ze skutečných údajů.³ Ruzyně klášteru patřila do husitských válek. V roce 1406 byl ve vsi podle klášterního urbáře dvůr s opevněním (cum municione) a pěti poplužními. Dále je tu uváděno celkem 23 usedlostí, z nichž dvě drželi klášterní služebníci a ze zbývajících 21 se platilo ročně po 50 groších. Kromě toho je v Ruzyni uvedeno i sedm chalup (gaze), tři další poddaní a mlynář (mlýn měl jedno kolo).⁴

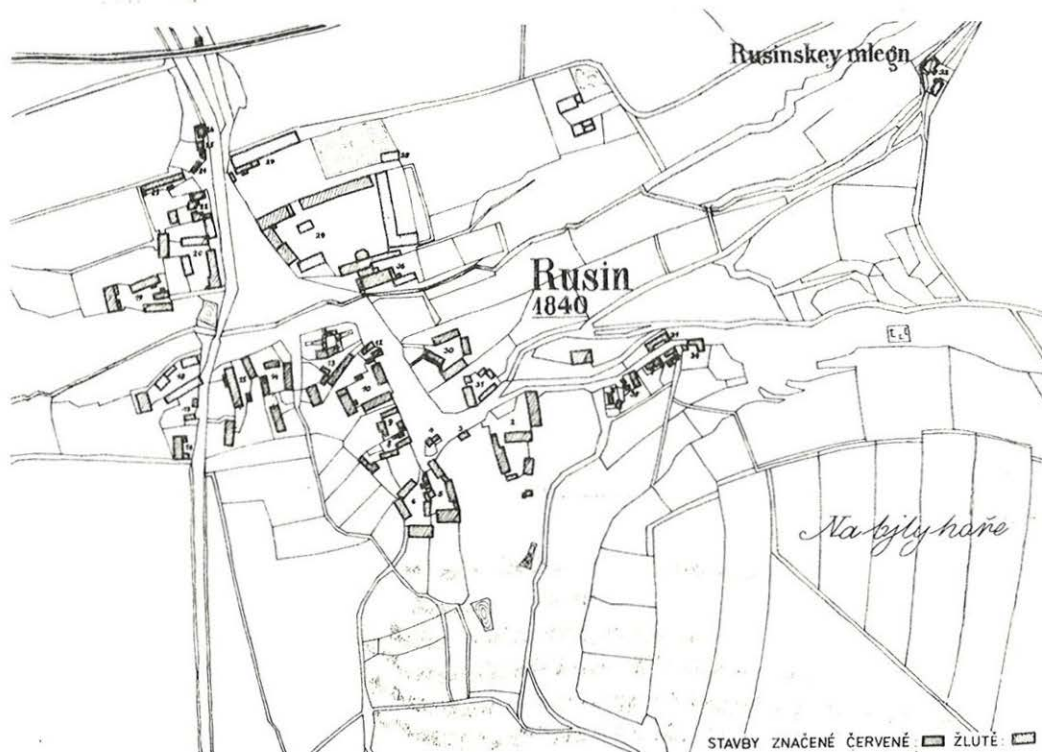
Z předhusitské vsi, jak ji popisuje urbář, lze dnes s velkou pravděpodobností lokalizovat dvůr do míst dvora současného. Patrně se svými rozměry příliš nelišil ode dvora zachyceného mapou z roku 1798⁵ a mapou stabilního katastru. Na těchto mapách má dvůr mírně kosoúhelníkový půdorys o straně dlouhé přibližně 150 m. Jako analogie se nabízejí bývalé klášterní dvory v Praze-Hostivaři⁶ a v Dobrovízi (okres Praha-západ)⁷ a ze vzdálenějších lokalit zaniklý dvůr plaského kláštera Třebekov.⁸ I tyto dvory byly spojeny s opevněním podobně jako dvůr v Ruzyni. V Ruzyni lze tvrz umístit pravděpodobně⁹ do nivy potoka na jižní stranu dvo-

ra, kde mohla být chráněna vodním příkopem. Na tomto místě, v roce 1798 nezastavěném, byla v letech 1838—1840 postavena rafinérie cukru (čp. 36 na mapě stabilního katastru), která v roce 1936 ustoupila stavbě donucovací pracovny.

Podobně jako dvůr stál ve své středověké situaci zřejmě také mlýn čp. 32. Místo nezměnil nepochybně ani manský statek, který po husitských válkách neměl už významnější postavení mezi ostatními usedlostmi (kromě úlevy od platů) a jehož výjimečnost sahá tedy do předhusitské doby. Manský dvůr, dnešní čp.18 (tradice ho v rozporu s historií spojuje s čp.2), leží na pravém břehu potoka, na první terase.

Základní půdorysný rozvrh vesnice se dvěma nepravidelnými návesními útvary je velmi starého původu. Jeho absolutní stáří lze odhadnout jen obtížně; můžeme jen předpokládat, že s přechodem na zákupné právo zřejmě nedošlo k půdorysné reorganizaci zástavby, protože v tom případě by byla struktura vesnice a zejména tvar návsi pravidelnější. Četné dílčí nepravidelnosti půdorysu mají svůj původ jednak v utváření terénu stoupajícího z nivy potoka, jednak v pozůstatcích starší situace některých usedlostí. Pozoruhodné je zejména umístění usedlosti čp. 19, která je z dnešní návesní fronty posunutá o 55 metrů k západu a která je doložená už k roku 1568. Linie jejího průčelí se zdá navazovat na linii průčelí bývalého man-

Ruzyně na mapě stabilního katastru z roku 1840.

ského statku čp. 18, který je k čp. 19 situován symetricky podle potoka. Statek čp. 18 navíc dnes nemá celé průčelí v návsi, což rovněž ukazuje k dílčím proměnám půdorysu vsi.

Velké proměny jádra obce přineslo bezpochyby období po husitských válkách. Hned v roce 1421 se Ruzyně zmocnili Pražané. V roce 1429 přešel do majetku pražského purkrabství¹⁰ poplužní dvůr a postupně i zbytek vsi. Purkrabství drželo Ruzyni dlouhá staletí, až do konce patrimoniálního období. Oproti 23 usedlostem a sedmi chalupám, uvedeným urbářem k roku 1406, zachycuje nejstarší dochovaná pozemková kniha pro Ruzyni z roku 1568¹¹ pouze deset statků. Chalupy jsou pro 16. století doložitelné patrně tři či čtyři. Oproti stavu před husitskými válkami shledáváme tedy v Ruzyni na sklonku středověku jen poloviční počet usedlostí. Nepravidelná velikost parcel i jejich tvar ukazuje na to, že docházelo spíše k postupnému scelování než k plánovitému přeparcelování. Parcela dnešního čp. 10 a snad i čp. 30 nasvědčuje, že náležela původně dvěma usedlostem. I když uvážíme proluky mezi čp. 6 a 8 a mezi čp. 5 a 2, zbývá však stále ještě příliš velký počet usedlostí, zachycených urbářem z roku 1406, než abychom je mohli úspěšně vřadit do dispozice dnešní vsi. Čp. 5 a 6 naopak, zdá se, tvořila kdysi usedlost jedinou.

V pozemkové knize je k roku 1568 zachycena ves v dnešním půdorysu včetně rozvržení usedlostí. Všechny deset dosud stojících statků je doloženo v 16. století. „Dvůr roku 1592 všec- ken ohněm k skáze přišel“ a byl zřejmě tehdy převážně dřevěný. V průběhu 16. a 17. století jsou doloženy i chalupy čp. 8, 9, 20 a 31.

Přesto, že se sídelní struktura předbělohorské Ruzyně nelišila od situace vsi v 18. a 19. století a přesto, že v řadě vesnic nikoli bohatších než Ruzyně je v širším západním okolí Prahy doložena v usedlostech kamenná architektura předbělohorského stáří, nepodařilo se v Ruzyni zachytit prokazatelné pozůstatky předbělohorské výstavby. Zástavba byla jistě z větší části dřevěná, ale můžeme tu předpokládat i kamenné stavby. Opuka, která byla v obci běžně používána pro lomové, místy téměř kvádříkové zdivo, je však méně vhodná pro zhotovování portálů než pískovec. Ještě v 18. století jsou v Ruzyni užívána trámová ostění dveřních otvorů u kamenných staveb.

Během 17. a 18. století je zmiňována řada chalup ve vsi, často na pozemcích patřících některé usedlosti. Tyto chalupy se postupně od usedlostí oddělovaly. Krátce před rokem 1715 vznikla kovárna s pozdějším čp. 22. Kolem poloviny 18. století jsou uváděny chalupy na jižní straně obce (čp. 16 a 17), rovněž čtyři chalupy na severní straně (čp. 23, 24, 25 a 26) jsou uváděny v 18. století. Ve druhé polovině 18. století (v letech 1769 — 1799) vzniká domkářský ostrůvek východně ode vsi, při cestě k evangelickému hřbitůvku. Jsou to čp. 33—35 a čp. 21. V jižní návsi je k roku 1785 doložena obecní pastouška čp. 12.

Stavební podobu domkářských chalup pro 18. století dokládají čp. 16 a 24. Byly zděné, přízemní, s tradičním trojdílným jádrem. Čp. 24 je navíc přesně datováno rokem 1788, a to jak písemných pramenech, tak deskou v jihozápadním štítu. V domě malé usedlosti čp. 8 je doloženo starší jádro. Jsou to dva zadní díly trojdílné dispozice, od předního dílu oddělené spárou v přízemí i v patře. Opukové zdivo je zčervenale od požáru. Nelze vyloučit, že přední díl byl původně roubený; přesnější podoba domu v době před představbou roku 1823 však zatím uniká poznání.

Nápis s datováním 1731 na trámovém překladu brány do usedlosti čp. 15.

V usedlostech se z barokní výstavby dochovalo nejvíce v Kubrově statku čp. 15, a to jak v domě, tak v hospodářských objektech.

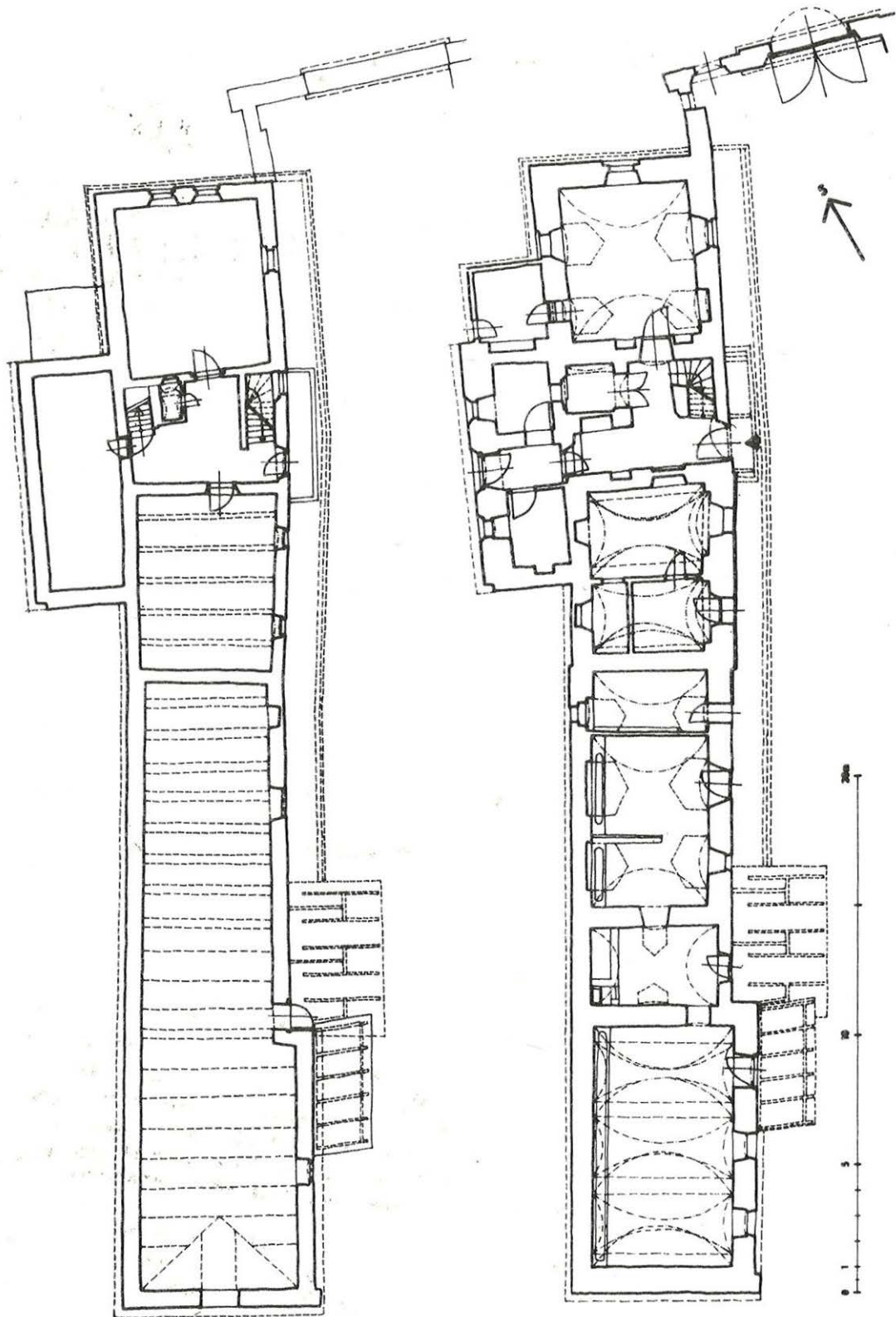
Čp. 15

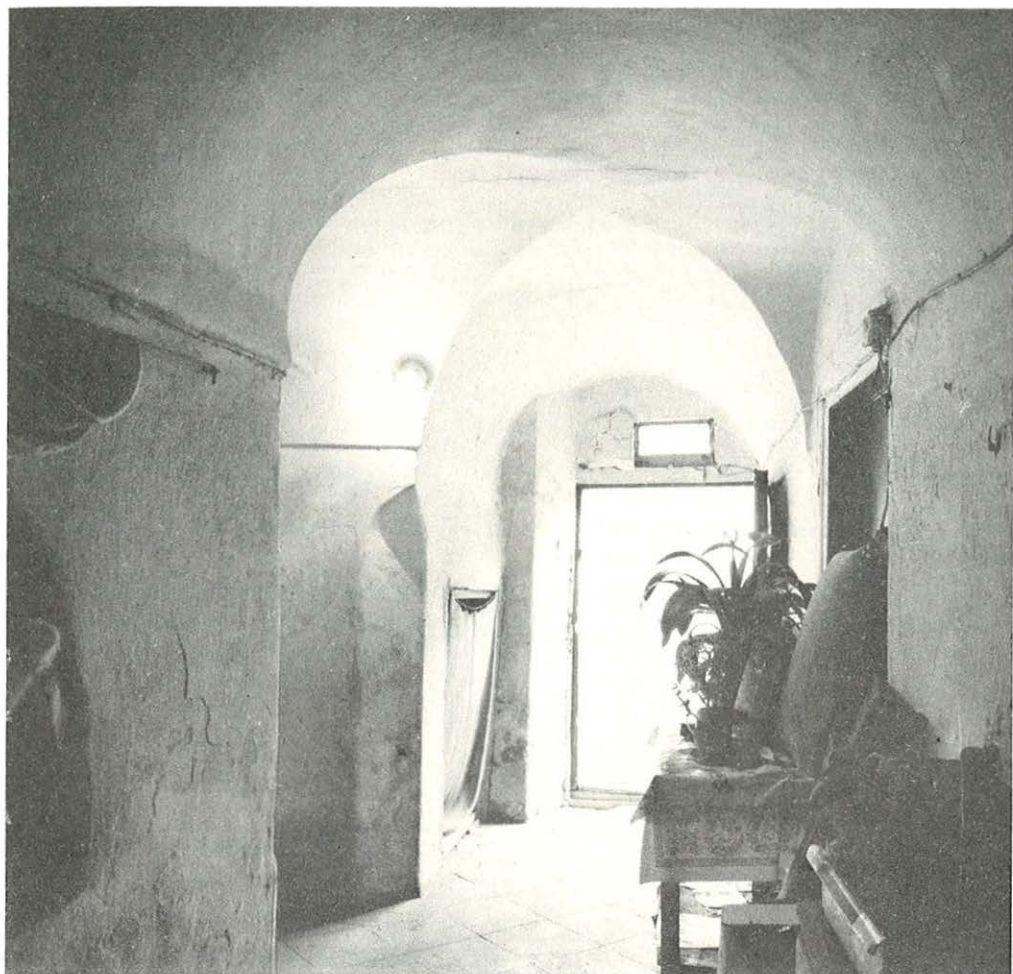
Usedlost se skládá ze čtyř samostatných budov a ohrazení. Dům s napojenou hospodářskou částí je situován ve směru sever—jih, jeho obytná část hledí do návsi k severu. Velká stodola stojí v zahradě za domem, směřována je obdobně jako dům. Proti domu přes dvůr jsou někdejší hospodářské objekty, z jižní strany je dvůr uzavřen objektem nad sklepem. Na jižní, západní a severní straně je usedlost hrazena zdí, v níž je do návsi brána a branka.

Brána je zděná z lomového kamene, vjezdový oblouk je půlkruhově klenutý. Ukončena je valbovou, prejzy krytou stříškou na fabionové římse, uprostřed nad vjezdem segmentově zvednutou. Na trámovém překladu, vynášejícím štítový nástavec za vraty, je tesaný nápis

S N A K L A D E M W A W R Z I N I K U B R A 1 7 3 1

Půlkruhově klenutá vstupní branka je bez ozdob; zdivo je kryto cihlami. Za brankou jsou rovněž překlady z trámů. V sousedství branky je úsek tyčkového plotu předzahrádky, na kte-

Pohled ze zadní části síně ke vstupu do domu usedlosti čp. 15.

rý navazuje kamenná ohradní zeď, lemuující areál usedlosti na západní a jižní straně. Zeď je místy porušená, s novodobými vysprávkami.

Obytné stavení je zděné, patrové, s valbovou, taškami krytou střechou, přetaženou na dvorní straně nad zápraží. Dispozice obytné části je trojdílná, klenutá v celém rozsahu. Síní je klenutá valeně s trojbokými výsečemi. V jejím koutě stoupá schodiště do patra, severozápadní roh vyplňuje černá kuchyně, vynášející zřejmě původně mohutnější komín. V zadní části síně je zčásti v nice ve zdi nádrž na vodu. Světnice je klenutá valeně s dvěma dvojicemi pěti-bokých výsečí; v zadní světnici, jejíž dvorní zeď je opěrákově rozšířená, jsou dvě plackové klenby za sebou. Ze zadní části síně se prochází do přízemního, pultově krytého přístavku za

◀

Dům usedlosti čp. 15, půdorysy přízemí a patra (podle zaměření SÚPPOP).

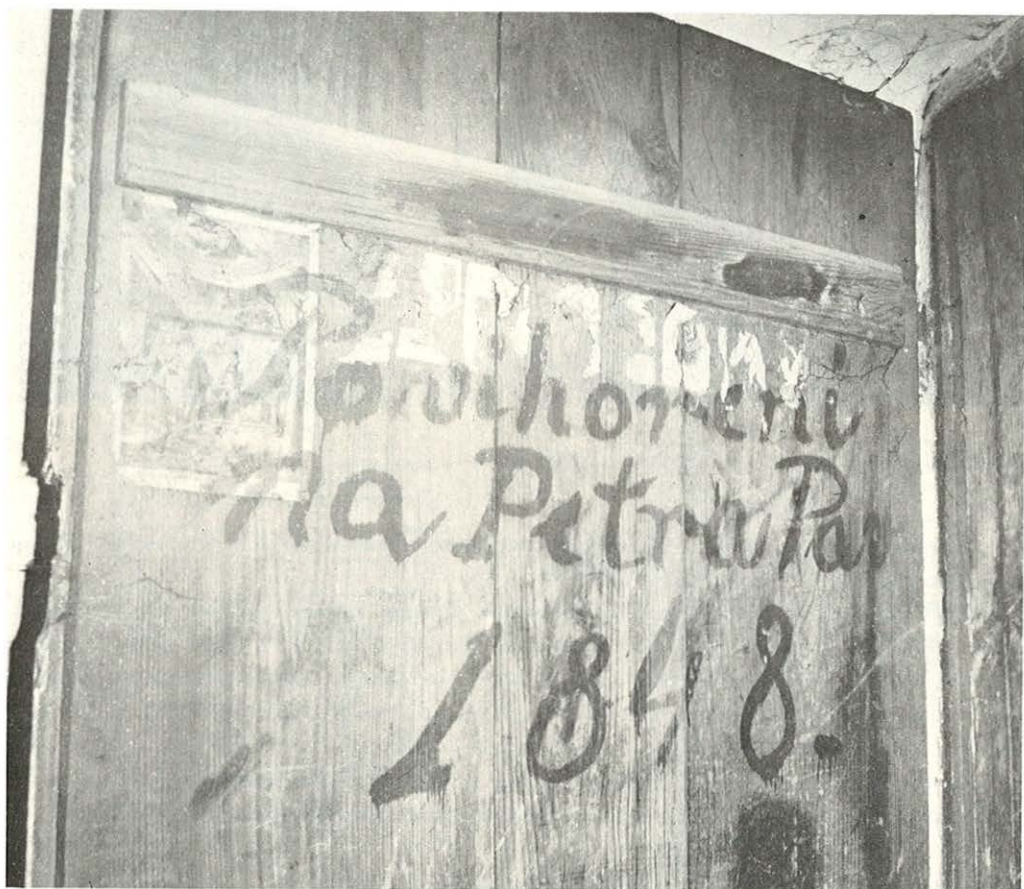
domem. Přístavek má sice západní stěnu mimořádně silnou, ale jeho jižní stěna je přisazená k omítnuté západní stěně domu.

Dispozice patra reprodukuje dělení přízemí. V síni a světnici je plochý omítnutý strop, v sýpkové komoře strop trámový. Na zadní straně dveří sýpky je malované datování 1848. V koutu síně je valeně klenutý prostůrek u komína (udírna?) a výstup na půdu. Na rubu dveří je malovaný nápis

Povihorení
na Petra Pav
1848

Začátek nápisu je psán přes tisk, připevněný na dveřích, který by tudíž měl být starší, resp. současný. Krov je hambalkový. V západní stěně síně se prochází do pultové střechy přístavku

Dům usedlosti čp. 15, nápis s datováním 1848 na dveřích v patře u schodů na půdu.

Sestup ke sklepu v hospodářském objektu ve dvoře usedlosti čp. 15, ukázka typického opukového zdiva.

dveřmi, na jejichž rubu je další, méně úhledné datování 1848. Vlevo vedle dveří jsou v západní stěně domu fragmenty klenutého prostupu, asi pozůstatek někdejšího otopného zařízení. Ve východní stěně síně jsou v trámkové zárubni dveře na dřevěný balkón, podepřené konzolami, s bedněným zábradlím neseným profilovanou římsou. Profilovaná římsa je nasazena i na čelech stropních trámů patra, vysunutých nad zápražím. V patře mají neporušenou starší tvářnost (štukový obvodový pásek) jen tři otvory na dvorní stěně — okno do síně a dvě ležatá obdélná okénka sýpky.

Na obytnou část domu navazují chlévy. Za světničkou je dlouhý valeně klenutý prostor se třemi páry pětibokých výsečí, pak samostatný prostor, rovněž valeně klenutý s pětibokými vý-

sečemi, a na jižním konci, v úseku širším o zápraží, velký prostor s třemi plackovými klenbami. Nad chlévy je velký seník, přístupný ze dvora, s prostorem otevřeným do krovu.

Hospodářské stavení proti domu je vsazeno do svahu a má novodobou úpravu s nízkými pultovými střechami. Nejstarší dochovanou částí je prostor se dvěma plackovými klenbami. Novou zjednodušenou úpravu má i někdejší hospodářské stavení na jižní straně dvora, ve kterém jsou chlévky a sestup do sklepa. Sklep je z opuky (lomového zdiva, kvádrů a kvádrů). Sestup, chodbička se dvěma nikami i dva nepříliš velké sklepy mají valenou klenbu.

Stodola stojící o samotě v zahradě je rovněž zděná z opuky. Zdivo severní štítové stěny je vzepřené dvojicí masivních opěráků. Štít (původně asi s valbičkou, dnes doplněný bedněním), je cihlový, se dvěma otvory tvaru nepravidelných kapek, symetricky odkloněnými od osy. Jádru stodoly je trojdílné se středním mlatem a dvěma pernamí. Na trámovém překladu vrat je vytesán nápis

S NAKLADEM JANA KUBRA Anno 1752 6 MAJE

K jihu byla stodola prodloužena dodatečně, přičemž ve spojení obou částí byla stržena i část zdiva starší stavby. Vnitřek budovy není přístupný.

Nejstarší vročenou částí usedlosti je brána (1731) s výjimkou horní části, která je jistě mladší, z první poloviny 19. století. Datovaný trám tu však může být zabudován druhotně, umístění nápisu a datování může naznačovat i dodatečnou úpravu trámu. Stodola má jádro z poloviny 18. století. V první polovině 19. století se porušil severní štít; byl podepřen a horní část vyžděna z cihel s charakteristickými okénky. V této době byla stodola prodloužena k jihu. Také obytný dům má snad jádro z 18. století, jak se zdají nasvědčovat klenby středního dílu v přízemí. Prodělal však velkou přestavbu po požáru před polovinou 19. století. Možná teprve z této doby pochází klenba zadní světnice v přízemí a celé patro včetně krovu. Zaklenutí přední světnice je zřejmě z první čtvrtiny 19. století. Klasicistní je i dochovaná podoba klenutých chlévů, zčásti se starším obvodovým zdivem, patrným na západní straně. Nejjižnější širší díl je soudobý nebo o málo mladší, již bez návaznosti na starší zdivo. Nejstarší datovaný díl hospodářského stavení proti domu je klenutý prostor z první poloviny 19. století. Sklepy jsou zřejmě z 18. nebo první poloviny 19. století, sousedící chlévky se segmentovými klenbami ze druhé poloviny 19. století.

Usedlost čp. 15 patří k nejhodnotnějším nejen v obci, ale i v širším měřítku. Její dům je vlastně v usedlostech jediný, zřetelně navazující na výstavbu starší než z 19. století. Typologicky vzácný je útvar kuchyně, který je v podstatě zděnou replikou dymníkového uspořádání starších dřevěných komínů. Jádru stodoly je rovněž nejstarší objekt svého druhu v obci a okolí. Mimořádně pozoruhodná jsou všechna datování (1731, 1752, 1848 dokonce třikrát) i cenné detaily, mnohdy zjevně užívané na mladším zařízení (barokní dvevní kování). Hodnota usedlosti tkví i v tom, že její klíčové objekty nebyly dosud postiženy závažnějšími novodobými úpravami.

Ve dvoře se dochoval v pískovci tesaný Vrtbovský erb z roku 1716, druhotně osazený ve východním průčelí sýpky jako doklad výstavby dvora v první polovině 18. století. Ze 16., 17. či 18. století pochází v obvodovém zdivu záhadné „panský stavení neb domek“, v rámci

dnešního dvora situované excentricky (jde o dnešní čp. 27, na mapě stabilního katastru čp. 28). Bez hloubkového průzkumu nelze o něm podrobněji uvažovat. Z 18. století pochází v jádře i sýpka ve dvoře. Situaci dvora s ovčínem na severní straně, odlišnou od dnešního stavu, dokládá zaměření z roku 1798.¹²

V první polovině 19. století přibýly v Ruzyni pouze tři budovy: kontribuční sýpka, cukrovar a jediná domkářská chalupa (čp. 7). Přesto, že extenzivně se ves nerozrůstá, je první polovina 19. století obdobím velkého stavebního rozmachu. Usedlosti bohatnou a dochází k nákladným klasicistním přestavbám. V klasicistní výstavbě vsi jsou patrné dvě vlny, které se odlišují nejen časově, ale především slohově.

První vlna klasicistní výstavby usedlostí v Ruzyni spadá přibližně do první čtvrtiny 19. století. Domy jsou zděné a patrové s tradiční velikostí i typem dispozice. Jsou to úzké jednotrakty s trojdílným obytným jádrem s klenutou kuchyní, otopné tudíž i v zadních dílech. Tradiční je i orientace štítovou stěnou do návsi. Hospodářské budovy jsou přízemní či patrové jednotrakty s chlévy v přízemí a sýpkou v patře (čp. 6 a 19), s pavlačí nebo s vnitřním schodištěm.

Pro obytná i hospodářská stavení z první čtvrtiny 19. století je tu charakteristické zápraží, kryté přesahem střechy vynášeným vykonzolovanými trámy, polovalbová střecha, plackové klenby, ve světnicích někdy valená klenba s výsečemi (čp. 8 a 15). Na průčelích se uplatňuje bohatá štuková výzdoba se směsí barokního a klasicistního tvarosloví (domy usedlostí čp. 5, 8, 9, 18 a 30, hospodářská stavení čp. 6 a 19, brány čp. 8 a 9). Přitom jsou mezi jednotlivými stavbami značné individuální rozdíly, nutící předpokládat působení několika mistrů. Stavby vznikaly v rozmezí cca 15 let. Uvedeme hypotetickou chronologii:

1. desetiletí 19. století — dům čp. 18
1811 — dům čp. 30
2. desetiletí — přestavba domu čp. 15 (klenby)
— hospodářské stavení čp. 19
1819 — hospodářské stavení čp. 6
kolem roku 1820 — dům čp. 5
1823 — dům čp. 8
kolem roku 1825 — dům čp. 9

Domy malých usedlostí čp. 8 a čp. 9 neměly zápraží krytá přesahem střechy. Ke zdobné architektuře popsaných staveb se řadí i brány čp. 8 a 9. Pozoruhodné jsou zadní brány usedlostí čp. 5 a 6 a ohradní zdi na humnech usedlostí čp. 5 — 15, opukové, zcela prosté.

Stodoly vzniklé v této době (čp. 8 a 10) byly zděné, jednomlaté s prostými fasádami, se střechami přesahujícími před podélná průčelí. K jejich utilitární architektuře se blíží kontribuční sýpka i předpokládaná přestavba sýpky ve dvoře.

Čp. 30

Starší z obou domů v usedlosti, devastovaný a ohrožený, nám nebyl zpřístupněn. Tato stavba z roku 1811 je popsána v Pamětní knize obce Ruzyně (1. díl, s. 195—197), kterou sepsal Josef Piskáček, rolník, radní a kronikář obce Ruzyně. Jsou zde i půdorysy přízemí a patra a přízemí po upravení chléva v roce 1866.

V cele klenutém přízemí byla obytná část o trojdílné dispozici, s kamny ve světnici a s pecí v komoře. Ve středním dílu byla síň, černá kuchyň a schodiště do patra. Za komorou následoval ze dvora přístupný čeledník a chlév (při severní stěně stání pro 7 kusů, při jižní stěně vpravo od vchodu místo pro 5 telat, vlevo od vchodu stírky.). V patře byla nad světnicí komora se skříněmi na šaty, postelemi a vykládanými prádelníky. Ve středním dílu ve dvorním průčelí byla komůrka, ze které se vycházelo na pavlač. Proti vyústění schodiště stoupaly schody na půdu, kde byla sýpka. Východní díl trojdílné dispozice zabírala moučnice s truhlami na oves, výražku, pšeničnou a žitnou mouku. Z moučnic se procházelo do úzké klenuté místnosti nad čeledníkem — do „výklenku“, skryše ve válečných dobách; po zazdění dveří do moučnice byly věci bezpečny proti požáru. Nebylo tu okénko do dvora, aby místnost neprozradilo. Za „výklenkem“ následoval čeledník a plevník, oba přístupné přes pavlač ze dvora dveřmi s trámkovými zárubněmi. Krov má konstrukci stojaté stolice. Střecha je sedlová, s valbičkou v západním průčelí.

Stavba má dochovány zbytky původní fasády. Všechna okna měla mříž ještě barokního typu ze zvlněných prutů. U oken plevníku, obdélných na šířku, jsou patrné štukové šambrány s uchy na všech rozích, pod horními uchy je podivný kapkovitý útvar. Stavba má vykonzolovalými trámy vynášený přesah střechy nejen na jižní, ale i na severní straně. Na vyobrazení v citované kronice je v západním štítě datum 1811. Roku 1840 vypukl v cukrovaru požár; stavení bylo sice uchráněno, ale hospodář se rozhodl pokrýt ho taškami. Byly to tašky z Bratronic, pálené dřívím; nepotřebovaly žádnou opravu, až po mrazech roku 1929.

Čp. 6

Hospodářská budova s chlévy v přízemí a sýpkou v patře stojí na západní straně dvora. Je to zděný patrový objekt s přesahem střechy nad zápražím, vynášeným vykonzolovalými konci stropních trámů, zasazený podélně do svahu. Dvouramenné schodiště odděluje v přízemí i v patře dva nestatečně velké díly dispozice. V jižním větším díle je v přízemí bývalá maštál, klenutá šesti protáhlými poli plackové klenby do stlačených pasů. Klenba je cihlová. V jižní straně maštale je osazeno šest oválných kamenných žlabů. Severní díl dispozice je rovněž klenutý plackami; v době průzkumu nebyl přístupný. V patře nad maštálí je sýpka s trámovým stropem, odvětrávaná kanálky v západní stěně, v severní části je komora. Budova vyhořela v roce 1931, a z té doby pochází dnešní krov. Střecha je sedlová, původně polovalbová. Stěna dvorního průčelí se vyklání směrem do dvora, proto jsou ve stavbě četné trhliny a klenutí maštale je z větší části propadlé.

Dvorní východní průčelí má oblá, ustouplá nároží. Je pilastry a mezipatrovým pásem děleno do obdélných polí s oblými ustouplými rohy. V hlavici pilastru jsou vždy tři široké kanelury s píšfalami. Okna jsou lemována pásky zalomenými ve tvaru uch (i nad překladem okna). Pásek tvoří obdélný rám na výšku i u nízkých, horizontálně podélných oken špýcharu, která jsou posunuta do horní části rámu.

Jižní průčelí má fabionovou římsu pod štítem. Stěna je třemi pilastry dělená do dvou polí. Ve štítu jsou novodobě proraženy dveře. V ose štítu je mezi dvěma okénky členitého tvaru, lemovanými štukovým páskem, štukový věnec, v němž jsou iniciály a datace: 1819. V severním štítu je mezi ozdobnými okénky v orámování ze zakroucených a zprohýbaných pásků obdobné vnošení: A ^{HK} 1819.

Čp. 9

Dům usedlosti je zděný patrový s trojdílnou dispozicí, doplněný za zadní světničkou o další díl. Vstupní stěna do síně je zapuštěná, patro nad ní je vynášeno půlelipsovým klenutým pásem. Protáhlou síň předělují stlačený pas, její východní část je klenutá plochou plackou. Z východu se vchází do světnice se stropním trámem v podélné ose stavení. Trám je omítnutý, obě vzniklá pole mají fabionky s odsazenými oblými rohy. Komora je klenutá dvěma plakovými klenbami do stlačeného pasu. Čtvrtý nejzápadnější díl je zaklenut silně stlačenou valenou klenbou. Vstupuje se do něho ze dvora. Ze síně stoupá ve čtvrtoblouku schodiště do patra, jehož dispozice, v jádře čtyřdílná, byla nově upravována. Střecha s valbičkou má krov s dvojitou ležatou stolicí. Na půdě je podlaha s původní hliněnou mazaninou.

V původní úpravě se dochovalo pouze návesní průčelí. Zbývající fasády mají jen fabionovou korunní římsu. Nároží návesního průčelí jsou zaoblená, svíraná dvojicí pilastrů, horizontálně pásováná. Není tu mezipatrová římsa. Obě okna v přízemí mají prosté ploché štukové šambrány, nad každým z nich je nadokenní římsa tvaru syrského oblouku s bohatým profilem. Okna v patře mají po stranách pásky, vybíhající z parapetní římsy, na níž jsou na každé straně tři kapky. Korunní římsa návesního průčelí je nad oknem poloelipticky zvednuta. Skládá se ze dvou výžlabků, mezi nimiž leží obloun. Ten na bočních průčelích tvoří vždy spodek fabionové římsy tak, že korunní římsa bočních průčelí je oproti korunní římsě štítového průčelí posunuta vzhůru o půl výšky této římsy. Ve štítu pod valbičkou je nika, završená odsazenou konchou. Štukovou šambránu lemuje nahoře oblý pásek, ukončený na koncích šťapci, pod parapetní římsou niky visí čabraka s trojicí šťapců. Dvě obdélná okénka ve štítě mají výžlabené parapetní římsy a nadokenní římsy tvaru syrského oblouku o stejném profilu jako u oken v přízemí.

Brána završená polokruhem měla bohatý štukový dekor, z něhož se dochovaly jen zlomky. Boční ostění byla kvádrována a ukončovala je římsa s kostkořezem, ze které uprostřed visela kapka. Záklenek byl lemován pásky, z nichž jižní byl ve spodní části srdcovitě zakončen. Dá-

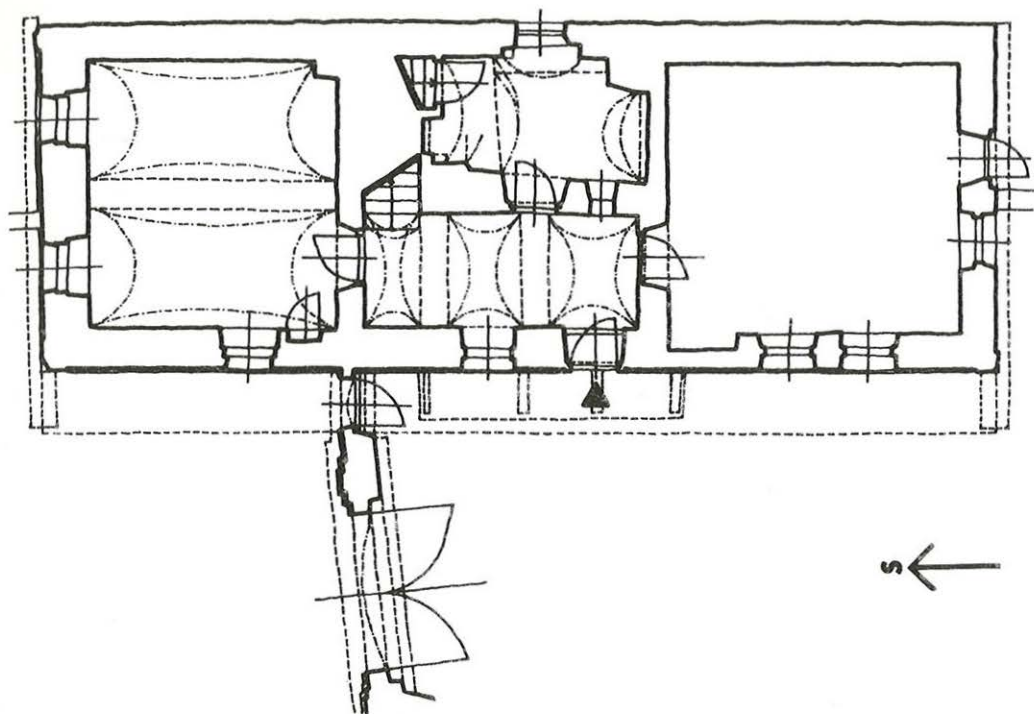

Klasicistní štuková výzdoba návesního štítového průčelí domu usedlosti čp. 9 z první poloviny 19. století.

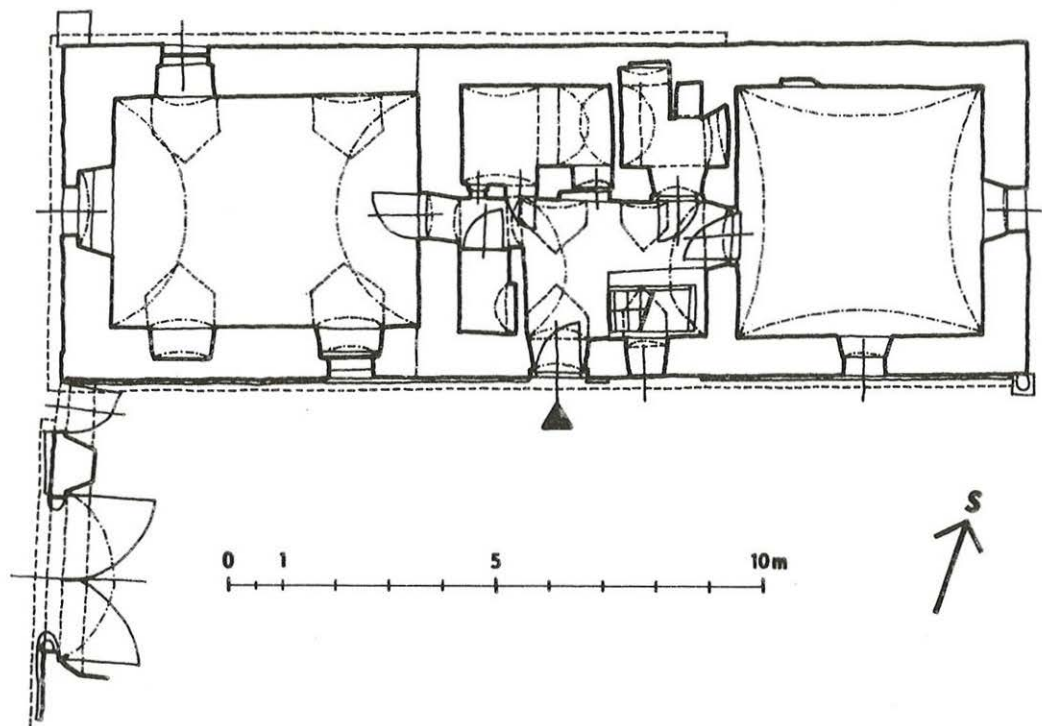
le se dochovalo štukové srdéčko severně od vrcholu brány. Patníky jsou oblé. Úzká branka má ve výběžích polovaleného záklenku štukové pásky.

Klasicistní obytné stavení lze podle analogií s čp. 6 a 8, včetně dochovaného řešení průčelí, vročit nejpravděpodobněji do druhého či třetího desetiletí 19. století. Z téže doby pochází i brána, která patrně nesla datování.

Mimořádné místo mezi stavbami ve vsi zaujímá bývalá zájezdní hospoda čp. 20. Patrně ve třetím či čtvrtém desetiletí 19. století byl nově vystaven veliký patrový dům s cele zaklenutým přízemím s plackami, a v hostinské místnosti s valenou klenbou s pětibokými lunetami. Tato stavba byla postupně doplněna dvěma klasicistními maštalemi (dnešní čp. 12 a 145), klenutými plackami do dvoulodí se sloupy, a zřejmě i chlévem a stodolou.

Půdorysy domů čp. 8 (dole) a čp. 5 (nahore), které dokládají typický způsob výstavby v první polovině 19. století (podle zaměření SÚPPOP).

V první polovině 19. století se začaly vytvářet předpoklady i pro nadcházející období novodobého rozvoje, kdy teprve začala Ruzyně pociťovat blízkost velkého města. Od roku 1830 se obce dotýkala koněspřežní železnice z Prahy do Lán, zřízená hrabětem Fürstenberkem pro svoz dřeva z křivoklátských lesů, propojená v roce 1852 na Buštěhrad. Kolem roku 1838 vznikl pode dvorem, snad právě na místě někdejší tvrze, cukrovar. V roce 1851 prodala obec pozemky ke stavbě domů čp. 37—40; po polovině století byl postaven velký patrový dům s byty zaměstnanců dvora a cukrovaru (tzv. kasárna, čp. 42).

Bezpochyby díky dobré ekonomické situaci držitelů největších usedlostí vyrůstá převážně v krátkém časovém úseku po polovině 19. století v Ruzyni svébytná, slohově jednotná skupina nových velkých obytných (ale i hospodářských) budov. Tradiční způsob výstavby domů, vrcholící v popsaných stavbách z první čtvrtiny 19. století, je tu opuštěn v dispozici, konstrukcích, velikosti i hmotovém utváření. Domy se k veřejnému prostoru obracejí podélně, nemají už štítů, ale valbové střechy. Brány, opět úměrně větší, jsou klenuté segmentovými oblouky.

Dispozice domů, vesměs dvoutraktová, je odezvou barokních nezemědělských půdorysů, které na vesnici pronikaly v 18. století zejména prostřednictvím farních budov. Stavebním materiálem je nadále lomová opuka, ale podíl cihel je vyšší — kromě kleneb se používají i na záklencích a armaturách. Některé stavby zůstaly neomítnuté a podle téměř dekorativního uplatnění cihlového podílu zdívá je možné, že se tak dělo úmyslně (čp. 19, 30, původně i čp. 13). Bohatý je rejstřík kleneb: spolu s plackami se užívaly i segmentové klenby a neckové klenby se zrcadlem, často na jediné stavbě. Krov mívá konstrukci ležaté stolice, méně často je jen hambalkový. Tradiční přesah střechy nad zápraží s viditelnými trámy se už nevyskytuje. Pravidlem je masivní korunní římsa s deskovým základem, obíhající celé stavení. Často se objevuje i kordonová římsa, případně parapetní pás. V síních čp. 13 a 19 jsou zvlášť náročně provedené nádržky na vodu ze sliveneckého mramoru s iniciálami manželů — stavebníků a s datováním. U některých staveb jsou mramorové i vstupní portály.

Čp. 13

Z budov usedlostí se v době průzkumu zachoval jen dům, orientovaný podélnou stěnou do severní návsí. Ostatní stavby byly v nedávné době zbořeny. Areál je ohrazen zdí, zčásti pobořenou.

Patrové zděné stavení s valbovou střechou má v západní polovině obytnou část o trojdlílné dispozici, řešené dvouraktově. Síň, přístupná ze dvora, je klenuta cihlovou neckovou zrcadlovou klenbou. Po pravé straně síně stoupá tříramenné schodiště s ozdobnými kamennými stupni a podestami, dlážděnými opukovými deskami, v rozích stojící sloupy vynášejí stoupající segmenty, které nesou jednotlivá ramena schodiště. Ve východní stěně síně je v rohu segmentově překlenuť nika, ze které vybíhá mramorová nádrž na vodu poloobalného půdorysu. Na čelní stěně má ve třech obdélných polích s vykrojenými rohy datování a iniciály: J (či I) K 1859 MK.

Pohled ze dvora na dům usedlosti čp. 5.

Kuchyně, do níž se vstupuje ze síně, je klenutá protáhlou neckovou klenbou se zrcadlem. V jejím jihovýchodním rohu je segmentem překlenutá předpeční nika a za ní pec.

Čelní díl přízemí zaujímá plochostropá světnice a vedle ní úzká světnička. Třetí zadní díl domu je přístupný z kuchyně i ze dvora. Je zaklenut dvěma nestejně širokými poli plackové klenby do pasu, dodatečně podezděného příčkou.

Patro obytné části má dispozici obdobnou jako přízemí. Jen schodiště na půdu je chudší — nad jeho jižním ramenem je v patře podesta, v jejíž délce je pavlávka, podklenutá dvěma zrcadlovými klenbičkami do vykonzolovaných traverz. Traverzám jsou podloženy dekorativní profilované konzolky. Pavlávka je bedněná.

Za obytným jádrem pokračuje budova k východu hospodářskou částí. Západní díl hospodářské části má v přízemí chlév, klenutý třemi poli protáhlé plackové klenby do pasů. Jedno-ramenným schodištěm vestavěným do chléva, přístupným ze dvora, se vstupuje do sýpky v patře, osvětlované nízkými segmentově překlenutými okny. Stěna chléva je ke stěně dvorního průčelí jádra domu přisazena na spáru, ale až cca od výšky 1,5 m nad zemí. Do výše záklenku dveřní niky je tato spára nepravidelná — zřejmě tu byla odbourána zeď, svázaná

s obvodovou stěnou. Za chlévem je v celé výšce obou podélných stěn budovy spára. Poslední východní díl budovy byl přistavěn dodatečně. Místnost v přízemí — kolna — byla klenuta čtyřmi poli cihlové plackové klenby, dnes pobožené, do pilíře posunutého z půdorysného středu k východu. Obě západní pole jsou tedy delší pro široký segmentem překlenutý vjezd v jižní stěně. Je patrné, jak byly zasekávány výběhy kleneb do západní stěny. Krov nad celou stavbou má konstrukci ležaté stolice, střecha je valbová.

Bohatá průčelí mají silně vyloženou deskovou korunní římsu a římsu mezi přízemím a patrem. Na jižním průčelí jsou čtyři pilastry — v patře opukové, v přízemí pouze štukové. Vstupní portál obytné části je obdélný, mramorový. Okna v patře mají jemně profilované štukové šambrány a podokenní římsu. Pod římsou visí stylizovaný feston, z jehož vrcholů splývá stylizovaný štukový kvítek. Nad festonem pod parapetní římsou je kruhový terčík.

Na spáře mezi jádrem budovy a přístavbou je patrná původní konstrukce říms. Mezipatrová i korunní římsa se zalamovala kolem nároží na bývalé východní průčelí. Dnešní mezipatrová římsa je štuková, na dvou vrstvách vysunutých cihel. Tam, kde na jihovýchodním nároží opadal štuk, je patrný úsek kordonové římsy tesaný z opuky. Východní průčelí stavby před přizdřením východní části budovy bylo neomítané, z úhledného opukového zdiva, s trojicí slepých obdélných oken mezi čtyřmi opukovými pilastry.

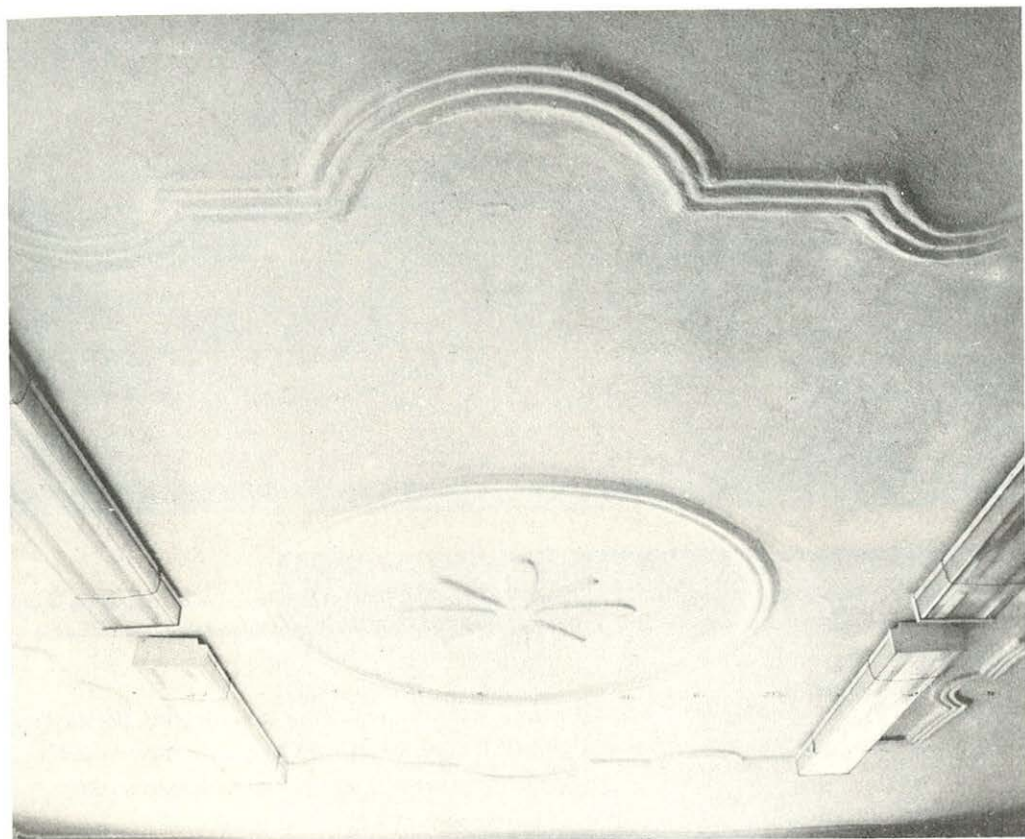
Jediná dochovaná budova usedlosti prošla přestavbou nedlouho po svém vzniku. Je to pozdně klasicistní stavba, datovaná na nádrži rokem 1859. Fasáda byla neomítaná, z pečlivě opracovaného opukového zdiva s cihlami v záklencích oken (patrně v přízemí). Pozoruhodné je setkání plackových kleneb s pasy a neckových kleneb s traverzami ve stejné době. V minimálním časovém odstupu bylo stavení prodlouženo k východu o kolnu klenutou plackami. Nelze vyloučit, že současně bylo zřízeno dnešní schodiště na sýpku. Přestavbu uzavřela úprava fasády. Slohový ráz popsané přestavby je pozdně klasicistní s některými eklektickými detaily (šambrány oken, konzoly pod balkónem) a konstrukcemi (neckové klenby, traverzy u balkónu).

Stavba je mimořádně hodnotnou architekturou na pomezí klasicismu a eklektismu. Vyniká nejen jako umělecké dílo, ale i jako doklad stavebně technických postupů, v neposlední řadě i jako doklad datování některých detailů a konstrukcí. Napojením hospodářské části představuje dům čp. 13 přechod mezi tradiční skladbou domu a „čistým“ obytným útvarem, který se uplatňuje u ostatních domů z této doby.

Čp. 19

Patrový dům je zděný z opuky, v záklencích oken a římsách jsou cihly. Okna v přízemí mají štukové šambrány a pod korunní římsou je pás; jinak je stavení neomítané (štukové šambrány měla i okna v patře).

Do síně klenuté plackou ve středním dílu trojdílné dvoutraktově řešené dispozice se vstupuje mramorovým vstupním portálem s obloukovým nadsvětlíkem. Po levé straně síně je ve středním dílu ještě smíšenočaré vřetenové schodiště s profilovanými stupni. Na schodiště se

Štuková výzdoba stropu v patře domu usedlosti čp. 18 ze začátku 19. století.

vstupuje klasicistními dvoukřídlymi dveřmi s výplněmi z profilovaných latí. V rohu síně je mramorová nádrž na vodu s nadpisem: 1856. MP:AM Čís. 19. Za síní je segmentově klenutá místnost, zřejmě někdejší kuchyně. V jižním dílu jsou dvě plochostropé světnice, zadní severní díl má dvě segmentově klenuté místnosti. Patro je plochostropé, s obdobnou dispozicí jako přízemí, přičemž severní díl je přístupný po schůdkách, stoupajících z ohybu schodiště. Střecha je valbová, krov má konstrukci ležaté stolice.

Na průčelích s výjimkou severního se táhne parapetní pás, ohraničený nahoře i dole cihlovou římsou. Na severní straně horní římsa nebyla. Korunní římsa je desková, omítaná včetně pásu pod ní; jinak stavba omítána nebyla. Západní průčelí má pět okenních os, ve východním průčelí k návsí byly jen tři. V jednom okně v přízemí (do komůrky pod schodištěm) se dochovala původní mříž.

Dům je celkem spolehlivě vročen datováním na vodní nádrži k roku 1856. I on je výjimečně hodnotnou stavbou s pozoruhodnými fasádami i detaily.

Starší hospodářské stavby vyhovovaly, novostavby byly ale opět výrazně větší. Stavěly se

Dvůr usedlosti čp. 30, pohled k severu. Vlevo mladší obytný dům z roku 1866, dále brána od návsi, v pravé polovině snímku bok zpustlého staršího domu z roku 1811. Budovy a dvůr slouží jako prodejní sklad železářské velkoobchodní firmy Rott.

tři velké stodoly (čp. 2, 18 a 30). Usedlost zvaná Manovka (čp. 2) byla kompletně přestavěna jako tři navazující křídla kolem velkého dvora. V Ruzyňském dvoře byly vybudovány chlévy, klenuté tradičními pláčkami, ale velkých rozměrů, s valbovou střechou a deskovou korunní římsou. Chronologie vzniku jednotlivých staveb ve skupině je následující:

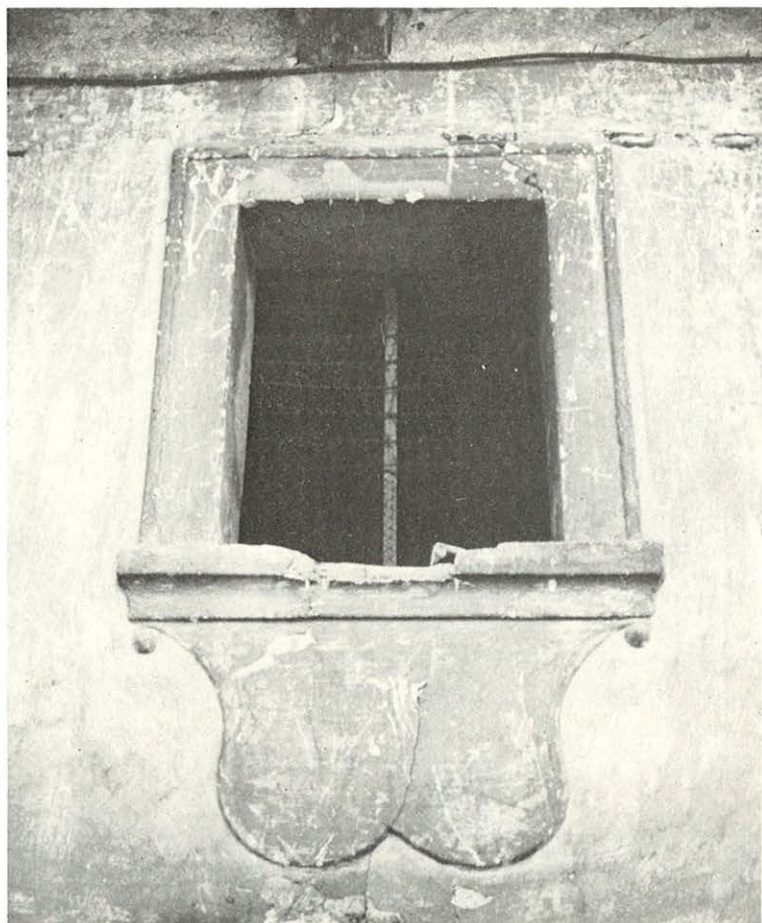
- nedlouho před rokem 1840 — obytné stavení čp. 10
- 1848 — přestavba čp. 15 po požáru (valbová střecha aj.)
- 1854 — kaple na severní návsi
- před rokem 1857 — chlévy ve dvoře
- kolem 1850—1860 — brány čp. 5 a 6
- 1856 — obytné stavení čp. 19
- 1856—1857 — čp. 17
- těsně před rokem 1857 — čp. 42 (tzv. kasárna)
- kolem roku 1857 — usedlost čp. 2
- 1859 — dům usedlosti čp. 13
- krátce po roce 1859 — přestavba a dostavba domu čp. 13
- 1863 — stodola čp. 6
- 1864 — stodola čp. 30
- 1866 — obytné stavení čp. 30
- 1868 — přestavba chlévů čp. 30
- těsně před rokem 1870 — stodola čp. 18

Uvedená skupina staveb vznikla v rozmezí tří desetiletí. Přes individuální rozdíly ve vzhledu jednotlivých staveb je dílem téže slohovosti. Jsou to pozdně klasicistní stavby, v konstruk-

cích i v detailech více či méně dotčené eklektismem. Pro polohu na pomezí slohů je příznačné čp. 17. Tato chudičká klasicistní stavba vznikla zjednodušením plánu již čistě eklektického.¹³ Přes vesnický charakter a hospodářskou účelnost této architektury cítíme, že průmyslové město již není daleko. Tak v posledním rozkvětu bohatnoucí vesnice jsou patrný první náznaky, které povedou k jejímu ohrožení.

Ve druhé polovině 19. století sídelní růst Ruzyně nadále stagnuje. V roce 1851 měla 41 čísel, do roku 1894 k nim přibýlo pouze 10 čísel. V usedlostech se málo staví, vzniká jen několik málo staveb, vesměs hospodářských. Přestavěna je hospoda Na kovárně (čp. 31, v roce 1887) a na severní návsi vzniká hospoda Na nové (čp. 22, v roce 1902). Staví se ve dvoře — vznikají troje chlévy, stodola a posléze budova s dělnickými byty a s konírnami v přízemí

Detail štukové výzdoby v patře hospodářské budovy ve dvoře usedlosti čp. 19 z první čtvrtiny 19. století.

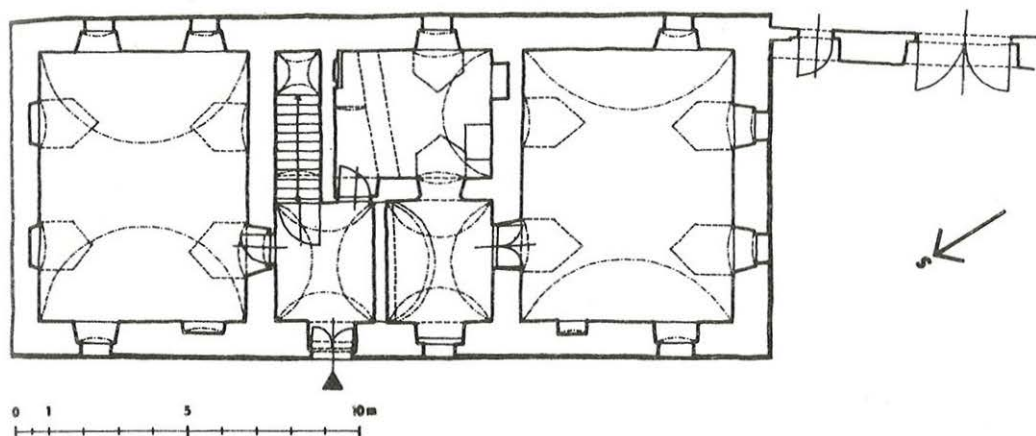

(čp. 72, v roce 1908). U čp. 17 v roce 1896 vyrůstá továrnička, zajímavá stavba z režného cihlového zdiva. Na konci 19. století je přestavován cukrovar a vzniká koksárna v severní části vsi. Do vesnice přicházejí dělníci. Stavebně významnou událostí je vznik donucovací pracovny v době mezi dvěma světovými válkami. Na místě cukrovaru a části dvora, tam, kde pravděpodobně stávala středověká tvrz, byla tak založena struktura, životu vesnice zcela mimolehlá. Přibývají vilky a bytové domy, poznenáhlu obrůstající starou obec, která postupně ztrácí původní zemědělskou funkci.

V dnešní době jsou¹⁴, s výjimkou čp. 14 v jižní frontě severní návsi, dochovány všechny usedlosti téměř se všemi původními stavbami (s výjimkou hospodářských staveb v čp. 13 a částečně v čp. 19). Řada staveb však chátrá a je znešvařována nevhodnými úpravami. Novodobá výstavba bytových domů pronikla až na východní okraj zástavby historického jádra. Vedle věznice působí v panoramatech vsi rušivě nový kulturní dům, posazený na okraj terasy poto-

Část dodatečně děleného dvoulodního klenutého prostoru bývalých stájí (dnes čp. 145) u zájezdní hospody čp. 20.

Půdorys přízemí domu usedlosti čp. 10 z doby nedlouho před rokem 1840 (podle zaměření SÚPPOP).

ka před kontribuční sýpku, především však novostavba na parcele usedlosti čp. 14, nevhodně dominující severní návsi.

Aby vystoupila hodnota souboru historických staveb dochovaných v Ruzyni, uvedeme přehledný výčet nejvýznamnějších architektur:

- čp. 4 — patrové stavení ze druhé poloviny 19. století
- čp. 5 — patrový dům ze začátku 19. století, brána z poloviny 19. století, ohradní zeď zahrady
- čp. 6 — patrové hospodářské stavení ze začátku 19. století, brána z poloviny 19. století, stodola z šedesátých let 19. století s bránou, ohradní zeď zahrady s bránou
- čp. 8 — patrový dům z 18. — počátku 19. století, brána a stodola z první poloviny 19. století
- čp. 9 — patrový dům a brána z první poloviny 19. století, ohradní zeď zahrady
- čp. 10 — patrový dům, sýpka a stodola z první poloviny 19. století, brána z poloviny 19. století, ohradní zeď zahrady
- čp. 13 — patrový dům z poloviny 19. století
- čp. 14 — brána z poloviny 19. století
- čp. 15 — patrový dům, část brány, stodola a sklepy z 18.—19. století, ohradní zeď zahrady
- čp. 17 — patrový dům z poloviny 19. století, budova dílny ze druhé poloviny 19. století
- čp. 18 — patrový dům a hospodářská budova ze začátku 19. století, brána z poloviny 19. století
- čp. 19 — patrový dům z poloviny 19. století, patrová hospodářská budova ze začátku 19. století
- čp. 20, 12, 94 a 145? — areál bývalé zájezdni hospody z první poloviny 19. století
- čp. 30 — bývalý obytný dům, patrový z roku 1811; patrový dům, brána a hrazení vjezdu z doby po polovině 19. století
- čp. 33 — patrový hospodářský objekt z první poloviny 19. století

Pohled od východu do dvora bývalé usedlosti čp. 13. Vlevo novostavba provizorního skladu, v pozadí novostavba v místě usedlosti čp. 14, z níž zbyla jen brána. Vpravo dům usedlosti čp. 13 z poloviny 19. století, od jehož památkové ochrany bylo upuštěno v roce 1985.

Mramorová nádrž na vodu v síni domu bývalé usedlosti čp. 13 s datováním 1859.

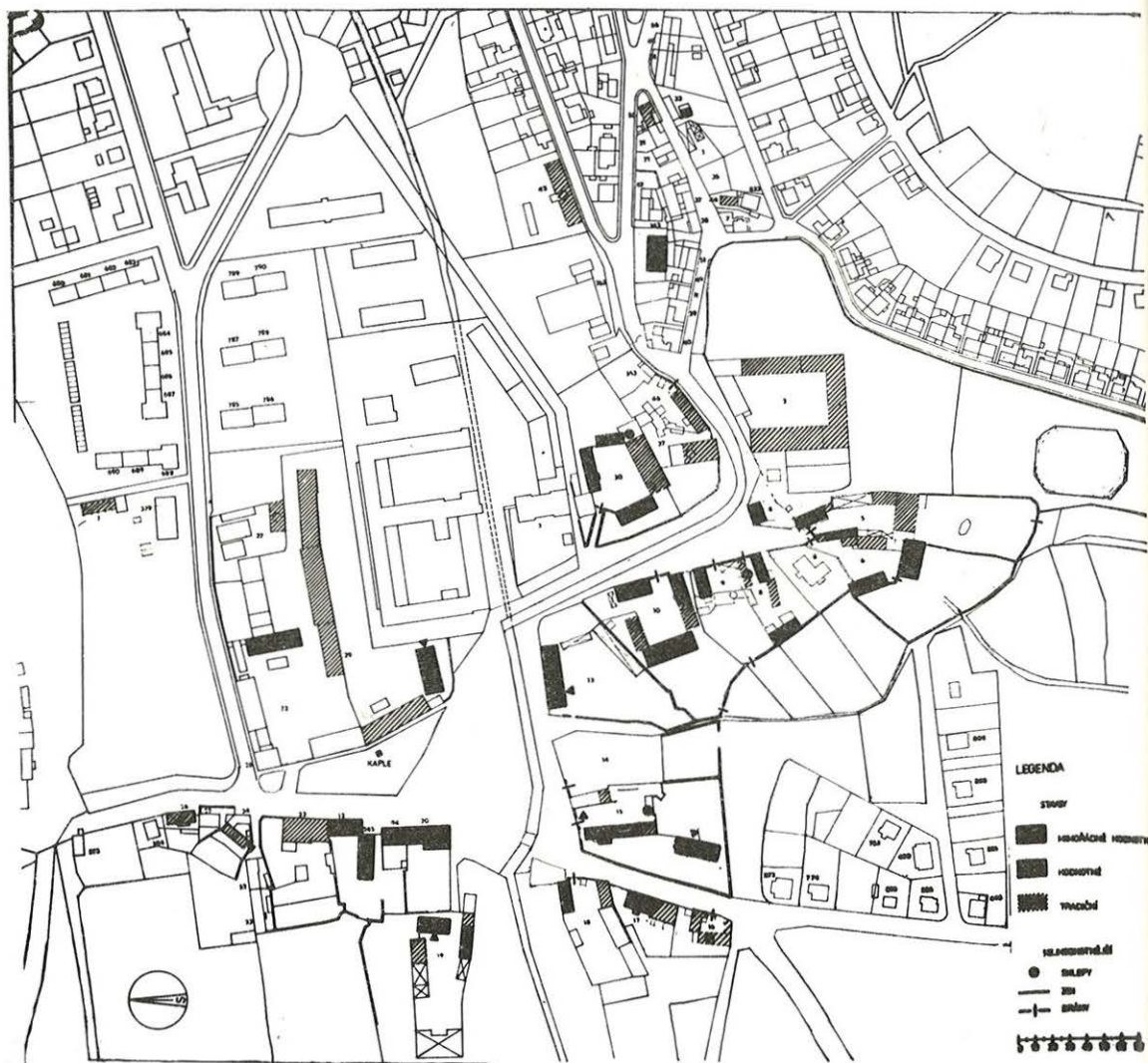

Pohled ze dvora na vstupní průčelí domu usedlosti čp. 19 z poloviny 19. století.

čp. 72 — sýpka a chlévy v bývalém panském dvoře z 18.—poloviny 19. století
bývalá kontribuční sýpka z počátku 19. století
kaplička z poloviny 19. století

Z výčtu je zřejmé, že dochovaný soubor architektonicky i památkově hodnotných budov v Ruzyni je pozoruhodný už svou kvantitativní stránkou: zahrnuje 12 obytných domů, 4 patrové budovy hospodářské, 4 stodoly a 10 bran, a také další budovy mimo soubor usedlostí — zájezdni hospodu s příslušenstvím (stáje a chlévy), objekty v bývalém panském dvoře a kapličku. Kvality souboru lze spatřovat zejména v následujícím:

1. V historickém jádru obce se hodnotná zástavba dochovala v uceleném souboru, přičemž jižní část návsi zatím není dotčena novodobou výstavbou. I volněji severozápadní část jádra, která je rovněž středověkého původu, má předpoklady k další existenci, byť i po doplnění novou výstavbou. Závažnou kvalitu souboru představuje soulad s konfigurací terénu a dalšími přírodními prvky — vodou a zelení, a také poslední volný úsek záhumenního obvodu zástavby za usedlostmi čp. 2—15 s rybníčky, ohradními zdmi zahrad a zadními vjezdy.
2. Pozoruhodný je dochovaný soubor zděných patrových objektů z počátku 19. století, a to jak obytných domů (čp. 5, 8, 9, 18 a 30, případně 15), tak i budov hospodářských (čp. 6, 10, 18 a 19). Budovy navazují na starší tradici jedno-

Ruzyně — historické jádro obce s vyznačením architektonického a památkového hodnocení.

traktových půdorysů s trojdílným komorovým jádrem u obytných domů a dovršují vývoj k patrovému řešení, sledovatelný již dříve zejména v přílehlých úrodných oblastech severozápadně od Prahy. Bohatý plastický dekor těchto budov, čerpající z lidových tradic i tvaroslovných prvků baroka a klasicismu, si svou invencí a půvabem nezadá se známější výzdobou lidových staveb jihočeských.

3. Mimořádně zajímavý je soubor čtyř pozdně klasicistních obytných domů z poloviny 19. století (čp. 10, 13, 19 a 30), které teprve přinášejí do zástavby usedlostí radikální odklon od typologie, navazující ještě plynule na středověké tradice.

Domy jsou samostatné, většinou bez přímé návaznosti na hospodářské budovy, mají valbové střechy, charakteristické smíšené zdivo s cihlami v armaturách a s převahou plackových kleneb.

Ze souhrnného pohledu na množství a kvality dochovaného historického stavebního fondu v Ruzyni je zřejmé, že hodnota tohoto souboru je zcela mimořádná, a to nejen relativně, mezi ostatními zemědělskými jádry pražských vesnic, ale i v širším souboru nejhodnotnějších vesnických jader například ve Středočeském kraji.

Po prvních zkušenostech s přípravou vyhlášení vesnických památkových rezervací v Čechách se dá říci, že všude jinde by vesnice obdobných kvalit nesporně byla v celém svém dochovaném jádru kolem obou návěsních prostor zařazena do výběru pro vyhlášení rezervačního statutu.

POZNÁMKY

- 1 Dittrich, T. — Škabrada, J. — Zahradník, P.: Ruzyně (Praha 6), stavebně historický průzkum, SÚRPMO Praha pro PSSPPOP, strojopis 1984. Za poskytnutí materiálů, které pomohly naší práci doplnit (starší ikonografie), děkujeme pracovním ZŠ v Ruzyni a panu Z. Hášovi.
- 2 Roubík, F.: Silnice v Čechách a jejich vývoj, Praha 1938; Urban, J.: Praha 5 — Stodůlky čp. 51 (hostinec Bílý beránek), archivní rešerše SÚRPMO, strojopis 1987.
- 3 CDB I. č. 375, s. 348.
- 4 Decem registra censuum Bohemica, ed. J. Emler, Praha 1881, s. 156—161.
- 5 Bretschneider, F.: Mapa pozemků ruzyňského dvora. SÚA, NP, mapa č. 2173.
- 6 Dittrich, T. — Škabrada, J. — Zahradník, P.: Hostivař (Praha 10), stavebně historický průzkum, SÚRPMO Praha pro PSSPPOP, strojopis 1985.
- 7 Dittrich, T. — Škabrada, J. — Urban, J.: Dobrovíz (o. Praha-západ), stavebně historický průzkum, SÚRPMO Praha pro SSPPPOP Středočeského kraje, strojopis 1986.
- 8 Anderle, J. — Rožmberský, P. — Švábek, V.: Hrad Železnice či dvůr Třebekov. Ročenka Klubu Augusta Sedláčka č. 84, s. 64—72.
- 9 V zásadě nelze vyloučit ani jinou eventualitu umístění tvrze v rámci dvora, s ohledem na utváření terénu se však v textu uvedená lokalizace jeví jako nejpravděpodobnější. Umístění tvrze za humna usedlostí čp. 5—15, které se objevilo v regionální literatuře (1922—1947, K oslavám 25letého výročí založení obecné školy v Ruzyni u Prahy, s. 41—42), lze odmítnout.
- 10 Pažout, J.: K dějinám statků dříve purkrabských, nyní zemských. Zprávy zemského archivu Království českého I, 1906, s. 135.
- 11 SÚA, NP, inv. č. 1989, kniha 933.
- 12 Viz pozn. 5
- 13 Uložen v archivu odboru výstavby ONV Praha 6, spis Ruzyně čp. 17.
- 14 V roce 1984.

